

עמית בעין החורש

לחתור בסירה אחת – שותפות חינוכית של מורים והורים

חיים עמית 2012-01-24 15:01:14

מאת: **חיים עמית**, פסיכולוג חינוכי, מטפל משפחתי מוסמך, יועץ ארגוני

מחבר הספרים: **הורים כמנהיגים**, מודן, 2006

והורים כבני אדם, ספרית פועלים, 1997

אתר אינטרנט: www.hamit.co.il

(המאמר פורסם ב"הד החינוך אל המאה ה-21", אוגוסט 2009.)

"כשהפילים רבים, הם רומסים את הדשא ביניהם" (פתגם הודי)

אין ספק ששיתוף פעולה נכון בין מורים לבין הורים הוא מטרה רצויה, המביאה, כפי שמראים מחקרים רבים, להצלחה של ילדים בלימודים ולשיפור ביחסיהם החברתיים. בתקופתנו שיתוף פעולה שכזה אינו רק רצוי, אלא גם הכרחי כדי להשיג מטרות חינוכיות בסיסיות, קיומיות ממש, כגון הפעלה סדירה של מערכת לימודים, משמעת בסיסית ושמירת שלומם הפיזי והנפשי של ילדים בבית ספר.

ההידרדרות החינוכית הנמשכת בבתי ספר, הן מבחינת ההישגים הלימודיים הנמוכים והן מבחינת ההתנהגויות האלימות המתגברות, מחייבת גיוס כוחות ושיתוף פעולה של מורים ושל הורים, מכיוון שאחד הגורמים המרכזיים להידרדרות זו הוא ערער מתמשך של סמכות המבוגר המחנך - המורה וההורה. כשילדים מרגישים את חוסר האונים של שני טיפוסי המבוגרים האחראיים לחינוכם - מורים והורים - הם מקצינים את התנהגויותיהם. וכאשר גם נוצרת עוינות בין מורים לבין הורים שני הצדדים נחלשים וכוחו השלילי של הילד מתחזק. ילדים שלומדים להכניע מורים ילמדו להכניע הורים, ולהפך. במובן הזה הורים ומורים הם בסירה אחת: עליהם לחתור יחד אחרת שניהם יטבעו.

אולם על אף שמורים והורים מבינים שהשותפות ביניהם חשובה, הם מתקשים לממשה. במקום לעזור זה לזה, הם מכשילים זה את זה; במקום לאחד את כוחותיהם למען הילד, הם מפרידים אותם. הקושי של מורים והורים לשתף פעולה מתבטא בשתי צורות עיקריות: אדישות או והתערבות.

אדישות והתערבות של מורים: מורים עלולים להסתגר בפני הורים ולחסום את דרכי התקשורת איתם. הם יכולים, למשל, להימנע ממסירת הטלפון והדוא"ל שלהם, להתחמק ממפגשים אישיים, להיות לא נחמדים בשיחה וכיוצא באלה. מצד אחר, הם גם יכולים לגלות מעורבות יתר תוקפנית, המתבטאת בשיחות תוכחה טלפוניות תכופות, מכתבים מאשימים, תביעות תוקפניות לשינוי התנהגות ההורה והילד בבית וכיוצא באלה.

אדישות והתערבות של הורים: ההורים מצידם עלולים להימנע מכל מגע עם בית הספר: לא ליזום מתן מידע חיוני, לא להגיע לאסיפות הורים ולא לפגישות אישיות עם המורים, לא להחזיר טלפונים למורים, לא להתייחס למכתבים מבית הספר וכיוצא באלה. מצד אחר הם עלולים לתבוע בצורה תוקפנית מהמורים דיווחים על ילדם, לדרוש מהם לפעול בהתאם להנחיותיהם הבלתי מתפשרות (למשל, להעביר את הילד מקום או כיתה), להגיע לבית הספר בלי תיאום מראש, להיכנס בצורה תוקפנית לשיעורים ו/או לחדר המורים, להאשים את המורה בנוכחות התלמידים.

מדוע קשה לשתף פעולה?

מורים והורים מתקשים לשתף ביניהם פעולה מכמה סיבות: הבדלים בגישותיהם החינוכיות; השלכה שהם עושים להווה ממפגשים קודמים לא מוצלחים; מעורבות רגשית גבוהה וחוסר ביטחון.

הבדלים בגישות חינוכיות: מורים והורים עשויים לתפוס אחרת נושאים שונים הקשורים ללמידה או להתנהגות בבית הספר, למשל, שיעורי בית. לעתים ההורה חושב שצריך להרבות בשיעורי בית וכועס על המורה שמסביר לו מדוע כדאי דווקא להמעיט בהם. לעתים המורה חושב שהורה צריך להקפיד עם הילד על הכנת שיעורי בית, ואילו ההורה חושב שזו טעות לדרוש זאת ממנו.

השלכה ממפגשים קודמים: לעתים מפגשים לא מוצלחים שהיו למורים ולהורים בעבר משפיעים בצורה מוגזמת ומעוותת על המפגש הנוכחי ביניהם. למשל, להורה יש זיכרונות שליליים מוקדמים מתקופת היותו תלמיד והוא מגיע עין למפגש עם

המורה. או, למשל, מורה צעירה שחווה בשנות ההוראה הראשונות שלה מפגשים קשים עם הורים ופיתחה, כתוצאה מכך, חשדנות כלפי הורים בכלל.

מעורבות רגשית גבוהה: מאחר שהמפגש בין מורים לבין הורים עוסק בנושא טעון מבחינה רגשית – הילד והיחסים איתו – גם ההורים וגם המורים עלולים לאבד את היכולת להתייחס לנושא באורח שקול. למשל, המורה עלולה להזדהות מאוד עם הילד ועם קשייו, ולהאשים - במודע או שלא במודע - את ההורים בהתנהגותיו הבעייתיות של הילד ובכישלונותיו הלימודיים. ההורה מצידו עשוי להזדהות עם ילדו המתלונן על המורה, לגונן עליו בצורה מוגזמת ולהאשים את המורה ואת בית הספר כולו בקשיים המתגלים אצל הילד.

חוסר ביטחון: הן המורה והן ההורה עלולים להרגיש חוסר ביטחון בתפקידיהם, אם בגלל חוסר ביטחון כללי בסיסי ואם בגלל התנסויות קשות ולא מוצלחות שעברו - ההורה עם ילדו והמורה עם תלמידיה. התוצאה היא שגם הורים וגם מורים יתקשו לקבל ביקורת זה מזה ויגלו גישה חשדנית, תוקפנית או מסתגרת.

כשהשותפות עובדת

שותפות חינוכית בין מורים לבין הורים היא מאמץ מתואם של מורים ושל הורים למלא משימות - בבית ספר ובבית - הכרוכות בחינוכו של הילד. שותפות חינוכית בין מורים להורים מתקיימת הן בתחום **היעדים** החינוכיים והן בתחום **דרכי הביצוע** של יעדים אלה.

כשהשותפות החינוכית עובדת טוב, **הורים** מעורבים בצורה חיובית ואוהדת בבית ספר: הם מגיעים לבית ספר לא רק כשהם מוכרחים (בדרך כלל לאספות הורים שגרתיות) אלא גם כשהם יכולים (אם לפעילויות מתוכננות מראש ואם באופן ספונטאני); הם תומכים במורים - מבחינה רגשית ב"פרגון", ומבחינה מעשית בהיענות לבקשות עזרה של המורים (ללמד נושאים מסוימים, למשל); הם מחליטים יחד עם המורים על תכניות חברתיות, תרבותיות ולימודיות; הם נעזרים במורים בהתייעצויות על התנהלותם עם הילד הפרטי שלהם בבית ומסייעים למורים בהתייעצויות על ההתנהלות אתו בכיתה.

כשהשותפות החינוכית עובדת טוב, **מורים** מעורבים בצורה חיובית ואוהדת בחיי הילד מחוץ לבית ספר (למשל, הם מגיעים לביקורי בית, משתתפים בפעילויות חברתיות מחוץ לשעות הלימודים ועוד), עומדים לרשות ההורים בשעות נוחות גם להורים ולא רק להם, תומכים בהורים באמצעות במשובים אוהדים, מפנים את תשומת לבם ליכולות של ילדם ולהישגיו ומדריכים את ההורים בנושאים חינוכיים.

רמות של שותפות חינוכית

אפשר להבחין בארבע רמות של שותפות חינוכית בין מורים לבין הורים: שיתוף במידע, גיבוי הדדי, התייעצות משותפת, החלטות משותפות.

שיתוף במידע

מידע רלוונטי הניתן בזמן הכרחי לתהליך נכון של קבלת החלטות. לכן חשוב שמורים והורים יעבירו זה לזה מידע מתאים הקשור לילד. יתרה מזו, אחד הדברים המזיקים ביותר לסמכות ההורית והמורית הוא אזורים בחיי הילד שלמבוגר אין עליהם מידע. העברת מידע הנוגע לילד בין מורים לבין הורים מאירה את החורים השחורים הללו.

ההורה יכול לשתף את המורה באבחון אחרון של הילד, במעבר דירה צפוי, בתחושות חברתיות קשות של הילד וכיוצא באלה. **המורה** יכול לשתף את ההורה בקשיים לימודיים או התנהגותיים של הילד כמו גם בהצלחותיו ובהישגיו; ליידיע את ההורה באופן מיידי ובצורה עניינית על חיסורים והתנהגויות חריגות וכיוצא באלה.

גיבוי הדדי

גיבוי אמיתי הדדי חיוני לתפקוד של ההורים והמורים. בהיעדר גיבוי הדדי, נחלש כוח היחסי של כל אחד מהם ונפגע המסר החינוכי המשותף. גיבוי הדדי מחזק כל אחד בנפרד והמסר החינוכי הערכי הופך לבעל עוצמה מכוח היותו אחיד ועקבי.

חוסר הגיבוי מורגש במיוחד מכיוון **ההורים** כלפי המורים. בעבר נתנו ההורים גיבוי רב למורים וראו בהם שותפים לחינוך הילד - להקניית ערכים והשכלה. למורה היה קל לחנך, משום שלדבריו ולתביעותיו הערכיות נמצא הד בבית ההורים. כיום המצב שונה לחלוטין. המורה אינו זוכה עוד לאשראי מצד ההורים. וכאשר הורים לא מקבלים את סמכות המורים, הם מעבירים זאת, במודע או שלא במודע, לילדיהם, וחינוכם בבית ספר נפגע. למשל, כשהורים ממהרים להאשים את המורה או את צוות בית הספר באירועים קשים שילדם מספר להם, הם מעודדים אותו במודע להעיז פנים כנגד המורים. כשהורים דורשים מהמורים להסביר להם, בנכחות התלמיד, את ההיגיון ואת הצידוק שבדרישותיהם החינוכיות והלימודיות, סמכות המורים נפגעת.

מכיוון **המורים** אפשר להבחין בחוסר גיבוי שלהם להורים כשהם כועסים כשההורים שחושבים אחרת מהם וחולקים על דעותיהם. כשמורים מפגינים בנכחות הילד יחס שיפוטי מזלזל כלפי ההורים הילד לומד פעם נוספת על חולשת הוריו ועל חוסר האונים שלהם. כשמורים מעבירים דרך הילד מסרים נזפים ומאשימים כלפי הורים הם מחלישים את סמכותם בעיני

הילד, גם אם לא רצו בכך במודע.

התייעצות משותפת

רמה גבוהה של שותפות חינוכית מתקיימת כשהורים ומורים מתייעצים ביניהם בצורה כנה ושוויונית בקשר לחינוך הילד. ברמה זו של שותפות מורים והורים רואים אלה באלה בעלי מקצוע ראויים - כל אחד בתחומו. הם נעזרים בידע ובניסיון של האחר כדי לפתור בעיות חינוכיות של הילד. למשל, ההורה מתייעץ עם המורה בקשר לקשיים חברתיים של הילד והמורה מתייעץ עם ההורה בקשר לאפשרויות טיפוח של כישוריו המיוחדים של הילד - בבית ספר ומחוצה לו.

החלטות משותפות

זו הרמה הגבוהה ביותר של שותפות חינוכית בין מורים לבין הורים. ברמה זו מורים והורים מתנהלים כשותפים לא רק בביצוע של משימות חינוכיות, אלא גם בחשיבה אסטרטגית חינוכית. הם מקבלים החלטות הנגועות למדיניות חינוכית בבית ובבית ספר על הילד המסוים, החלטות על תוכנית לימודים כללית בבית ספר וכיוצא בזה. למשל, בבית ספר מסוים מתכנסת ועדה משותפת למורים ולהורים בעקבות התגברות מעשי אלימות בבית הספר. לאחר כמה דיונים והתלבטויות מחליטה הועדה המשותפת לאמץ תוכנית חינוכית מקפיה לטיפול בבעיה. התוכנית משלבת עשייה משמעותית של מורים ושל הורים בתוך בית ספר ומחוצה לו.

עקרונות מעשיים לשותפות מיטיבה

כדי ששותפות חינוכית בין מורים לבין הורים תצליח בכל רמה ובמיוחד ברמות הגבוהות של השותפות, חיוני שהמורים וההורים יפעלו בהתאם לשלושה עקרונות מעשיים של שיתוף פעולה: יערכו זה את זה, יכבדו איש את רעהו ויתמקדו במטרה המשותפת.

הערכה הדדית

שותפות מתקיימת בדרך כלל בין אנשים המאמינים שצירוף שלהם ביחד יביא לערך מוסף גבוה יותר משתביא פעולה של כל אחד מהם בנפרד. כל צד מביא אל השותפות את יתרונותיו היחסיים: רכוש, לקוחות, מיומנויות, כספים וכיוצא באלה. לכן חייבים להתקיים הערכה וכבוד הדדיים בין השותפים. בלי תנאים אלה השותפות תיהרס במקרה או במאחר.

בהקשר של השותפות החינוכית בבית ספר ההורים חייבים להעריך את המורים כבעלי מקצוע ראויים היודעים את מלאכתם ואמונים עליה. המורים צריכים לתפוס את ההורים כמחנכים הראשיים של הילד ולא להתייחס אליהם ביחס פטרוני ומזלזל.

כבוד הדדי

כדי ששותפות תעבוד בצורה יעילה, על כל שותף לכבד את הנפרדות של האחר ולאפשר לכל אחד לבצע את תפקידו בלי איום ובלי התערבות. אין טעם בשותפות אם האחד עושה את עבודת האחר. כל חדירה ללא הזמנה לטריטוריה של האחר בלי הזמנה תביא לפגיעה בשיתוף הפעולה ביניהם ולהחלשת שני הצדדים.

בהקשר לשותפות חינוכית בבית ספר צריך להיות ברור שההורים הם הסמכות בטריטוריה הביתית והמורים הם הסמכות בטריטוריה הבית ספרית. על ההורים להבין שכדי שמורים יוכלו לבצע את תפקידם ולקדם את הילדים להגשמת המטרות החינוכיות, על המורים להיות המחליטים הבלעדיים בעניינים השניים במחלוקת ולהיות משוחררים מלחצים של התערבות הורים. ההורים יכולים ליעץ, לבקר, אך חייבת לשרור אווירה של כבוד לשיקול הדעת של המורה ולהחלטותיו המקצועיות, גם אם אין הן עולות בקנה אחד עם דעתם של חלק מההורים. כמו כן מאחר שצוות בית הספר נושא באחריות המקצועית לחינוך הילד בבית הספר, יש זכויות וחובות שהם בלעדיים לצוות החינוכי ואין חלות באותה מידה על ההורים. בדומה, בית הספר צריך לאפשר למשפחה למלא את תפקידיה הייחודיים ולכבד את זכותה לאוטונומיה ולפרטיות.

התמקדות במטרה המשותפת

כל שותפות מושתתת על קיומה של מטרה משותפת. השותפים חולקים באחריות לקידום עניין מסוים החשוב לשניהם. לפתחה של כל שותפות אורבת הסכנה שבשלב מסוים, במיוחד במצבי לחץ, השותפים יראו יותר את טובתם האישית ולא את הטובה המשותפת. כשהמטרה המשותפת אובדת נהרסת השותפות.

בהקשר לשותפות חינוכית בבית ספר המטרה המשותפת להורים ולמורים צריכה להיות קידומו של הילד כתלמיד - בבית ספר ובבית. כל פעולה צריכה להימדד על פי קנה מידה עיקרי זה: טובת הילד כתלמיד. הסכנה היא שבגלל המעורבות הרגשית הגבוהה של מורים ושל הורים במעשה החינוכי יגברו רגשות אישיים של פגיעה, כבוד, יוקרה וכיוצא באלה והמיקוד במטרה המשותפת, קרי טובת הילד כתלמיד, ייעלם. לכן חשוב שהורים ומורים יזכירו לעצמם השכם והערב, במיוחד במצבי לחץ, את מטרותם המשותפת ויבחנו את מעשיהם לאורה. למשל, האם נכון להיעלב מצורת ההתבטאות של ההורה או המורה ולנתק את הקשר איתו. "האגו" הפגוע מבקש נקמה. השכל הישר מבקש לזכור שהנפגע העיקרי מניתוק הקשר יהיה הילד-

"טובים השנים מן-האחד אשר יש-להם שֶׁכָּר טוב בְּעֵמֶלָם.
כִּי אִם-יִפְּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת-חֵבְרוֹ וְאִילוֹ הָאֶחָד שָׁפֹל וְאִין שָׁנִי לְהִקְיָמוֹ.
גַּם אִם-יִשָּׁכְּבוּ שְׁנֵי נְיָם וְחָם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יָחָם.
וְאִם-יִתְקַפּוּ הָאֶחָד הַשָּׁנִים יַעֲמְדוּ נִגְדָו וְהַחוּט הַמְּשֻׁלָּשׁ לֹא בְמִהְרָה יִנְתַּק." (קהלת, ד', ט-יב)

[לראיון מצולם בנושא לחצו כאן](#)

[להרצאה בנושא לחצו כאן](#)